

BÁLINT PÉTER 'Tumeur'

BÁLINT PÉTER (1958) Debrecen

Minden bizonnyal beszélgetnünk kellett volna a kórházi ágyon agonizáló apámmal, az egy-két szó, ami elhagyta a szánkat (Hölderlin szellemében „kivirágzott” ajkunkon), szerves kapcsolódásuk hiányában nem állított semmi lényegeset, nem tapogatta le pillanatnyi érzelmeinket, így hát csak sötétben tapogatóztam, mint a vak ember keze, s mivel nem voltak kéznél, nem álltak számra a szavak, melyek *beszéddé* alakulhattak volna, nem voltam képes úgy alakítani gondolataimat és érzéseimet, hogy azok egyben ítéletté: erkölcsi számvetéssé álljanak össze. Talán mert nem akartam ítélezni agonizáló apám felett. Lévinas intelme jut emlékezetembe: „minden ok megérett a megértésre. Nem az utolsó ítélet számít, hanem a mindenkori ítélet, amikor az ember az élőket megítéli.”

Apámnak sohasem számított az utolsó ítélet, az Úr ítélőszéke előtt ki-mondandó ítélet, mert a halálon túli, a halálán túli étellel egészen az agóniá-ig nem foglalkozott, nem lévén sem vallásos érzületű, sem töprengő természet, mondhatni, *semmis* volt az egész számára. Egyébként sem gyakran hal-lottam mások felett ítélezni – ha tette is, meglehetősen megfontolatlanul ítélezett a politikusokról és tetteikről, nem sokban különbözött a hírforrások áldozataitól: ez nem ítélet kíván lenni fölötte, aki a majd' egymilliónyi főt „tag-soraiban tudó” pártnyájhoz tartozott, s ebből a pozícióból vette és adta a híreket. Ám az utóbbi években egyre kíváncsibb volt az én ítéleteimre, mivel azonban életfelfogásom és a dolgokról való gondolkodásom gyökeresen eltért az övétől, nemigen tudott mit kezdeni ítéleteimmel, noha tiszteletben tartotta őket, s ez a tiszteletben tartás, mely nem volt rá jellemző korábban, nagyon sokat nyom a latban nálam az agonizáló léte melletti ítékezés óráján.

Minden okom megvan arra, hogy az egyágyas kóteremben, ahol apám el-különítve *van* a többiektől (a lét igének ez a „van” változata kiváltképpen is hangsúlyos a van-ás időtartamának teljes bizonytalanságában elkülönítve még-létező apám szempontjából, mivel a *még-vagyok-érzetén* túl bajosan tudja felmérni, megítélni hogy „*miként*”-vagyok; ebben a kritikus helyzetben a másokkal, a hozzá hasonlóan a krízis állapotában agonizálókkal – akiket esetleg előtte vinnének el a pléhkoporsóban – történő beszélgetések révén kevésbé számkivetettnek érezhetné magát, viszont, reményeim szerint, nem érinti meg mások agonizálása, ekként a sajátját sem tudja megítélni), szóval a többiektől való elkülönítés tényének figyelembevétele ellenére is köntörfalazás nélkül tárgyasítsam érzéseimet: jelenbelieket és elmúltakat egyaránt.

Kórházi ágya melletti belső beszédem alanya és tárgya is önmagam va-gyok, meglehetősen önző módon *azzá* teszem magam, ebből a mások számára nyomomonkövethetetlen beszédből persze egy időre kimarad apám, pontosabban csak határozó- és utalószók kíséretében kerül elő *még-jelenvaló-léte*: a halálon inneni agonizáló-léte. Meglehetősen pontosan értem a derridai kijelentést: „a másik halála *mint* az én halálom vagy a mi halálunk lehetőségéből tudom meg a másikkal és az emlékezet végességéhez fűződő viszonyomat”.

Apám még él, szinte belém hasít a felismerés, akárhányszor rávetem te-kintetemet a kórházi ágya mellett állva csontsovány testére és holtápadt arcá-ra, közelgő halála, mely bizonnyal éppoly fájdalmasan fog belém hasítani,

mint kihunyófélben lévő élete a jelenben. Az *élni* igének az egyes szám harmadik személyű *él* alakja arra serkent, hogy ehhez a *van*-áshoz mint a nekem és már kevésbé értem való létezéshez hívjam segítségül emlékeimet, noha tisztában vagyok vele, hogy fájdalmat okoznék neki egy efféle szófordulattal, hogy: „Emlékszel, apám? Mondd!”

Ez a felszólítás és kérdés elkerülhetetlenül az elmúlást, saját közelgő, bármikor bekövetkező elmúlásának tudatát erősíthetné föl benne, hiszen e felszólítással vagy kérdéssel leginkább a már nem létezők egykori tetteire, a velük történetekre és a velünk közösen megélt élményekre szoktunk utalni, hogy egy pillanatra közös *van*-ásunk részesévé tegyük azt, ami szükségképpen *nincs*, vagy *nincs már*, vagy *már nincs itt*. A múltat nem bolygatjuk apámmal, legfeljebb a legközelebbit, nem azért, hogy az egyébként is gyanúsan működő emlékezet próbára tevését elkerüljük, sokkal inkább azért, mert az emlékezet hadra fogásával az elszámolásra készítetném őt: az önelszámoltatásra. Ellenben a közelmúlt eseményeinek a főlemlítése kapaszkodót nyújt az életben reményt keresőknek: az *itt*-létéhez nagyon is ragaszkodó apámnak.

A közeli múlt még majdnem jelen, éppen úgy jelen van még, egészen a halálig, mint agonizáló apám, aki szemmel láthatóan nem is akar tudomást venni másról, mint a valamiképpen túlélendő jelenről, hogy egy pillanattal előbbre tekintsen: az „amikor még élek” állapotába. Nem is hittem volna, hogy ennyire ragaszkodik az élethez. Számos jelét adja e ragaszkodásnak. Hálás azért, hogy karácsonyfa helyett egy szolidan feldíszített fenyőágat viszünk a pisiszagú kórterembe, jelzésértékű, jelzi, hogy nem feledkeztünk meg az Eljötttről, és várakozó állásponton vagyunk. Hálás azért, hogy a nagyobbik lányom figyelmesen és gyöngéden megeteti, mint egykoron ő etette ilyen kitarással és odafordulással karon ülő unokáját; hogy szó nélkül elszaladok a gyógyszeréért, melyet az ingyenes egészségügy mégsem képes biztosítani számára; hogy anyám, némi félelemmel a haláltól, mintha ragadós volna, megcsókolja a homlokát. Viszont a véghez közel a vég továbbra is meghatározhatatlan entitás, amikor karácsony második napján szinte az egész nagycsalád egyszerre látogatja meg őt, az elkülönített kórteremben, tőle szokatlan fanyar humorral jegyzi meg: „Köszönöm, ennyi elég volt az ingyencirkuszból. El lehet menni! Én is szívesebben néznék ottan benneteket!”

És ettől kezdve magam is félszegen nézem *innen*, az ágy lábától az ott, *túl*nan fekvő, a kórházi ágyon agonizáló apámat, aki egyetlenegyszer sem küld el, sőt, azt szeretné, ha egész nap vele maradnék, akkor is, ha fertály órácskára elalszik, hogy fölköltsem, hogy megbizonyosodjon, él-e még, ezt persze nem mondja ki, noha mindent igyekszik kimondani, ami még *itt*, ideát nyomja a szívét. Anyámnak például, talán mert képtelen volt a teherrel útra kelni, a bűn terhével, bevallotta az egykori szeretőit, melyek között néhányan anyám barátnői is voltak, egészen közeliek, s anyám egészen közel állt ahhoz, hogy többé be se tegye a lábát a kórterembe, nem győztem rimánkodni neki, könyörögni, hogy jöjjön velem, mintha az én bűnöm volna apám nem sejtett terhe, mire hajlandó volt távolságtartóan beszélni vele: az utolsó szó jogán. Mindezt persze csak a vallomástevést követő napokban tudtam meg, apám halála előtt egy nappal, s amin én a bajsom alatt mosolyogtam, anyám soha többé nem volt képes túltenni magát. Apám bekeretezett fényképével perelt, egészen úgy, mintha *ott lenne*, személyesen, és szemlesütve kellene pironkodnia bevallott bűnei miatt, máskor meg felmentette a nem ott lévő, mondván: „Bár csak itt lenne, mindent megbocsátanék nekil!”, s inas kézfejjével megsimogatta az üveglap alatt elszíneződő fényképet. Szívbánalom.

„Az este egy filmet láttam. Nem kapcsolták be a televíziót, de én a falon láttam egy filmet, egy nagyon különös filmet”, mondta apám, s én bambán néztem a kórház nagyon is gyanús fehér falára, mintha magam sohasem lát-

tam volna álomban vagy félálomban leperegni egy-egy filmet, élettörténetem egyik filmjét a sok másik közül, ami valóságosan is megtörtént vagy megtörténhetett volna. Amikor óvatosan rákérdeztem: „Ugyan milyen filmet láttál, apám?”, mosolyogva mondta: „Olyat, amelyben mindannyian benne voltunk. De nem tudom, hol játszódott, itt vagy másutt. Senki sem az volt, mint amilyenek ismerem, mégis mindenki felismerhető volt.” Még *van*, hogy itt vagy az odaátra vezető félúton, a misztikusok szerint a köztes-létben van: eldönthetetlen, a falon látott film mégis arra utal, hogy vagyunk a számára, miként azt is konstatalem, hogy összetöpörödött anyám, szegény, azt hiszi apám beszéde hallatán: talán megháborodott vagy félrebeszél, és itt a vég, a krízis vége. Anyámnak egyszeriben mehetnékje támad a kórteremből, napok óta figyelem, milyen eszeveszett módon menekül a halál elől, mindennap a vizitáció első félórája után egyszeriben menekülhetnékje támad. „El innen!” (Nem tudtam, akkor még nem tudhattam apám vallomásáról.)

Magam is érzem ezt a szorítást, igaz, nem a „halál iránti szorongás” okán. Az emlékezés a tőle való távolságban könnyebb, elfogulatlanabb, ha lehet ilyet mondani, ezért aztán nem is tudom, hogy hálás legyek-e anyámnak, vagy haragudjak-e rá menekülékényszere miatt: vele mentem. Valahányszor idejekorán távozunk, apám tekintetében látom, szeretné, ha maradnánk még egy kicsit, egy kegyes hazugsággal: „Aludnod kellene egy kicsit, pihenni”, elhagyjuk őt, otthagyjuk az elkülönítő szobában, mindenki mástól elkülönítve, emlékeivel magára hagyatva: elkülönülten, lehunyja a szemét. „Vajon miféle emlékeket visz át mirőlünk?” – tudom, csakis az élő, a *túl*-élő lelkiismerete tesz föl efféle ostoba kérdéseket az odaátra igyekvőnek. Hiába is kérjük majd a gyász-munka óráján, a gyászbeszéd írása közben, melyet én írok a lelkésznek, a lelkési gyászbeszéd írását könnyítendő, hogy emlékezzen meg rólunk odaát, miképpen mi is megemlékezünk róla esti imádságainkban. Valójában nem tudhatjuk: miként emlékszik meg róluk *oda*-át, megemlékezik-e az *itt*-maradókról, akiktől az élni ige *vannak* alakja választ el: 'ők' ott vannak, és 'én' az emlékezetükben vagyok, de 'számomra' már nem hasonlatos módon vannak: 'ők' a túlélők.

Anyámat nyugtatnom kell hazafelé, hogy; nem afelől kell megnyugtatnom, hogy apám csakhamar meggyógyul, hanem szavanként kell cseppenteni belé a nyugtatót, hogy apámnak semmiféle esélye sincs a túlélésre, *meg fog halni* (a francia 'tumeur' jelentésének értelmében), és ezt bármilyen nehéz is, mégis tudomásul kell vennie. Anyám, az én összetöpörödött, télikabátját begombolatlanul magán vonszoló, bizonytalan járású anyám belenyugszik a gondolatba, csak az esti telefonbeszélgetésekkor kérdezi meg reménykedve. „Ugye, kisfiam, meggyógyul? Olyan nehéz elviselni az egyedüllétet, kicsi fiam, pedig még itt van köztünk”, s nem tehetem meg vele, hogy kegyes hazugságokkal nyugtatom, a közelgő halálra kell felkészítenem őt. Egyben a sajátjára is, tudom jól, apám közelgő halálában a sajátját vizionálja maga elé, s talán éppen ezért menekül fejvesztve a halál elől, mert ha apám igen, ő azért még nem. Az a furcsa érzésem támad, mintha anyám alkudozna a halállal, a másakra, az agonizálóra hajlamos áment mondani, de magát igyekszik kivonni a hatalma alól. E tekintetben mindannyian kufárok vagyunk.

Amire rezonálok a kórházi ágy mellett, azok *hangok csupán*, belső hangok, fejben villámszerűen cikázó, mennydörgő, kisülő, egymást felerősítő vagy elnyomó hangok csupán. Fáj-e az agónia, apám? Inkább csak a lélegzés. Meg a vizelés. Az ágybavizelés szégyene. Tudom, kényes vagy a szagokra. Hol az ügyeletes nővér? Az imént szoltam, hogy cserélje ki a pelenkát. Rám rivallt, hogy az imént cserélte ki. S amúgy is sok az agonizáló beteg. Nem, nem az 'agonizáló' szót használta. A segítségre szorulót? Nem, a magatehetetlen

beteget. A folyosón persze egészen mást mondott a kolléganőjének, hallottam a kegyetlen megjegyzését: „Elegem van a sok beszarós vénemberből. Karácsony van. Ennyit a szeretetről.” Nagypám mondta egyszer a szeretetről, pedig nem ismerte, több oknál fogva sem ismerhette Albert Cohent, aki az *Anyám* könyvében idősödő anyja szájába adja saját öregkori mondandóját a szeretet lényegéről: miszerint *szeretni* nem más, mint együtt megöregedni és megszokni a másik rigolyáit, a többi színpadi picsogás. Valahányszor megismétlem e szavakat tanítványaimnak a szeretetről, elképedve néznek rám, pedig nem a szavak elképesztőek önmagukban, hanem a szeretetben eltöltött több évtizedes idő: nevezük a *belátás idejének*, aminek hiányában elképesztő és értelmezhetetlen számukra nagypám és Albert Cohen szavainak lényege. Az egyik fiatal pszichológusnőtől hallottam egy rádióadásban: „miért is kellene egy fiatal lányt örök hűségre kötelezni?“, kérdezte, olyan nemes egyszerűséggel, mintha a megfellebbezhetetlen igazságot mondta volna ki, s én azt kérdeztem, nemes egyszerűséggel, huszonéves lányaimtól, hogy hajlandóak lennének-e összekötni az életüket egy fiúval, ha csak néhány év együttlétet ígérne.

A kórházi ágyon agonizálva fekvő apám testének aszalódását fürkészem; folyamatos szemlélődésem a látást és észlelést egyszerre teszi próbára, az észlelés a *figyelem* másakra irányításában és a dolgok rögzítésének pontosságában játszik szerepet, ugyanakkor a figyelmességemet is fokozza, ami azt jelenti, hogy az agonizáló akaratát és méltóságát az enyém elé helyezem. Törekszem a figyelmességre: ez már-már majdnem jószág. Noha magam semmiképpen sem kívánok szerepet játszani a kórházi ágy mellett (hagyom a fenomenológiai *tekintetet* játszani), sem magamat nem akarom megjátszani, mármint hogy valamiképpen viselkednem kell, mert az *én* apám haldoklik, ezért illő volna a részvét vagy aggodás kimutatása felé és az engem figyelők felé egyaránt. Sem a haláltusát izgatottan kifürkésző szemlélőt nem óhajtom eljátszani, mert a távolságtartó szemlélő (ha és amennyiben az ember lehet távolságtartó saját apja agonizálása idején) eljátszhatja az események pontos rögzítésének lehetőségét, lehetőséget sem hagyva a történetek újbóli pontosításának. Szemlélni a haláltusát közlelő kell, a másikat és a sajátot egyaránt, folyton jegyzeteket készítve, lásd Ricœur *Vivant jusqu' à la mort* könyvecskéjét. Nem-szerepjátszásom is egyfajta szerep, határhelyzetben állás, a másokra, történetesen agonizáló apámra és az ő agonizálását nyomon követő magamra egyszerre fókuszál a tekintetem: reflektálok, az egyik is és a másik is mondja a saját történeteit, a bennük való szerepet az események újramondása révén meghatározva. „Alig van erőm. Az ételt sem bírom elrágni. Segíts felülni!”, mondja apám, háta mögött átkarolom felsőtestét, erőtlen, s nekem magamnak is erőlködnöm kell, hogy az erőtlen testet valahogy megmozdítssam, párnával megtámasszam az erőtlenül párnára visszadőlő testét. Vértoltokkal tarkított kezét a paplanra teszi, bőrén riasztó látványt nyújtanak az alvadt vértoltok, tenyérnyi kékes-lilás foltok éktelenkednek nap nap után rajta, s nemcsak az infúziót bőr alá bevezető tű körül, csuklójától a válláig mindenütt látszanak a foltok.

„Haza akarok menni!”, suttogja apám alig hallhatóan, cinkosan hunyorít, amúgy biztatásképpen, hogy teljesítsem teljesíthetetlen kérését, vigyem haza innen őt, mintha az *itt*-léte okozná halálát. „Tudod, hogy nem lehet”, s szemmemmel hunyorítok, a cinkosság legcsekélyebb viszonzása nélkül, mert nem akarok benne hiú reményeket támasztani, s az időközben elkülönített szobába belépő ápolónő a párnával feltámasztott apám minden reményét letöri, amikor szavaimra: „Pihend ki magad! Szilveszterre hazaviszlek táncolni”, gyilkos kegyetlenséggel rációfol. „A bácsi nemhogy táncolni nem fog, de kilépni se többé ebből a szobából!”

Elképedek a kijelentéstől, noha tudom, hogy igaza *lehet*, talán *van* is, ez a fajta hetyke szemtelenség, a sok agonizálást és gyászmunkát látott huszonéves ápolónő álombakozó kijelentése elborzaszt: illetlensége kulturális különbözőség. A reményfosztót egy kézmozdulattal kiharancsolom a szobából, újfent szemtelenül néz szemközt velem, igazsága tudatában szemérmetlenül gőgössé és megvetővé válik, de mielőtt újból megszólalhatna, tekintetemmel kegyetlen pikákat vetek felé, s mint sértett díva vonul ki teátrális csípőillegesséssel a szobából, becsapva maga mögött az ajtót. „Barbár!”, szólal meg fejemben egy hang, nem éppen szolidan adva kifejezést érzéseimnek, magam mentségére legyen mondva, sokkos állapotba kerültem. A jelenet hatására anyám reményt veszítve sír, a táncos lábú apámnak tett táncolási ígéret egyetlen pillanat alatt szertefoszlik benne, miként a további együttlét reménye is. Ellenben apám mintha nem is hallotta volna a kígyó sziszegését, fanyar mosollyal az ajkán arra kér, hogy masszírozzam meg táncos lábát, melyet habár most felemelni sem bír, még tangóra fog sarkallni.

Óh, micsoda örömmel mutogatta anyám mindig is a tangózásukról készített fényképfelvételeket, a nyugdíjasklubban tangóztak a többiek csodálatára és irigységére, de ők ketten, mintha csak egy testből volnának, összeölelkezve perdültek-forogtak a parketten. Apám olykor mással is tangózott, azok voltak a titkolt szeretői, ám közel sem voltak annyira összeszokva apámmal, látszott esetlen mozdulatukon, mint volt anyám, aki ismerte apám minden trükkös tánclépését. Lábfejétől a pelenkával takart ágyékaig gyúrom apám csontsovány lábát, éppen csak simogatom, nehogy még több véraláfutást okozzak az erőtlen láb bőrfelületén, s miközben a tenyerem felfelé siklik a lábszárán, belém hasít a felismerés: életemben soha nem masszíroztam az apámat. Van ebben az apasimogatásban valami szemérmetlenség; anyám helyett végzem a lábsimogatást, amit hajdanán szemérmetlenül maga végezhetett, kiváltképpen is az ágyéktáji masszírozást, s apám éppen úgy élvezhette, mint most az én erőtlen mozdulataimat. „Fel akarok állni!”, mondja apám határozottan, erőlködök, de még az ágy szélére ültetni sem tudom, ha karommal elengedem a hátát, visszahanyatlik, és percekig némán fekszik, zihál, magam is zihálok az erőlködéstől, képtelen vagyok újból „felültetni” őt: fizikai és morális értelemben egyaránt. A „képtelen vagyok” azt jelenti, *nem áll hatalmamban* regenerálni az életét, talán már szeretném elereszteni őt: gyászmunkába kezdtem, az agonizálás óráiban.

Az egészen biztos, határozottan emlékszem rá, talán az eltelt idő rövidege miatt is, hogy az utolsó otthon töltött estén apám a karos fotelben ült, összevagy még inkább magába zuhantan, félszegen kért egy pohárka bort anyámtól, aki csak az én unszolásomra volt hajlandó adni neki egy talpas pohárkával. Ahogy az ernyedten ülő, karfába kapaszkodó apámra vetettem a tekintetem, láttam, ellentmondást nem tűrve állítom: *láttam*, hogy a Halál már ott ül mellette, és fogja a kezét. Már nem féltem a haláltól.

Emlékszem, szeptemberi késő este Brassóból autóztunk Sepsiszentgyörgy felé az országúton, melynek szélén emberemlékezet óta járnak az emberek egyik faluból a másikba, alvégről a felvégre, ki-ki szokásos tempójában, csak hogy ezt a tempót, amit a lovas szekerek vagy a traktorok még nem veszélyeztettek, ám amit a kivilágítatlan úton elszáguldó autósok már nem vesznek figyelembe, elsuhantak a lassú tempóban haladók mellett, váratlanul megállásra kényszerültünk. Előttünk kígyózó sorban álltak az autók, a sötétben jól láthatóan villogtak a vészjelzők, s én kiszálltam, hogy kíváncsiságomat kielégítendő szemrevételezzem a váratlan esemény okát. Egy öregember feküdt kicsavarodott végtagokkal az úttest közepén, körötte félénken és sápatagon beszélgető emberek, gyűrűbe gyűlve helybeliek és idegenek, s azon

keseregtek, hogy „Egy örülten száguldó elcsapta Gyuri bácsit, a falu félnótását, és megállás nélkül továbbhajtott”. Nem tudom, honnan vettem a bátorságot, hogy bátran félretoljak néhány embert, „Engedjenek, kérem, doktor vagyok”, s olyan bátorságot mutatva, mintha valóban orvos lennék, s nem csupán egy filozfodoktor, ujjaimat a nyaki ütőerére helyezzem, s fennhangon megállapítom, hogy „a bácsi halott”. Megjegyezni kívánom, hogy ez a megjegyzés így korrekt; ellenben amikor a reggeli telefonhívást követően keresztfiammal a kórházba siettünk, hogy az alig egy órája halott apámtól elbúcsúzzunk, az ügyeletes fiatal orvosnő megjegyzése: „Amikor a bácsihoz hívtak az ápolónők, nem tapasztaltam nála életjelet. Hét óra ötvenkettőkor halottnak nyilvánítottam”, kétségbeejtett, s kétségbeesetten kérdeztem: „Vagyis meghalt?”, amire a doktornő is kétségbeesett, és zavarodottan azt válaszolta: „Halottnak nyilvánítottam.”

Két ember állt egymással szemben: a doktornő és én, mindketten értetlenül álltunk a másik megjegyzése előtt. „Mondja, kérem, az, hogy maga halottnak nyilvánította az apámat, azt jelenti, hogy valóban meghalt? Vagy ha most bemegyek a szobába, lehet, hogy él?”, kapaszkodtam kétségbeesetten egy fűszálba. „Nem értem a kérdését. Mondtam, hogy halottnak nyilvánítottam.” Értetlenkedésünk nem a halál tényének szólt, gondoltam, nem mernének azzal játszani, hogy reggel azzal költenek: „A bácsi ma reggel meghalt”; értetlenkedésünk az *egy nyelvet* beszélésünk ellenére is a *nem egy nyelven* való beszédből fakadt, az orvosi szakkifejezés: „halottnak nyilvánítottam”, meghaladta az én filozf felfogóképességemet, úgy véltem, hogy egy tény és egy *tényként* való beállítás nem egy és ugyanaz: maga a csúsztatás. Éppen azt a tehetetlen kétségbeesést éreztem, mint amikor a kisebbik lányom immunbetegségét konstatáló orvos azt mondta nyíltan: „gyógyíthatatlan”, sokkos állapotban azt voltam kénytelen kérdezni tőle: „Ez azt jelenti doktor úr, hogy meghal?”, mire hezitálás nélkül, parancsoló hangon kizavart a vizsgálóból, noha csak én voltam összezavarodott, a szavak jelentése körüli zavar zavart össze. Összezavarodottságom a féltésből és reménytelenségből fakadt, a 'gyógyíthatatlan' kinyilatkoztatás egyenértékű volt számomra a 'tumeur' sokkoló figyelmeztetésével. A vizsgáló előtti folyosón önvizsgálatba kezdtem, amúgy reflexív módon, elmémet és lelkemet vizsgáltam, „a szív az elme háza”, s ha az én szívem telve van szomorúsággal, akkor az önvizsgálatot végző eszemet a keserűség zavarja: 'bánatutca' vagyok, 'bánatkövel' kirakva.

Nem a reménykedés szólalt meg bennem, egyáltalán nem reméltem, hogy apám túléli ezt a kórházi kezelést, hanem az orvosi bikkfanyelven történő kifejezés megértésének reménytelensége szomorított el, s juttatta eszembe azt a réges-régi gyakorlatot, hogy az otthon meghalt emberek szívét átszúrták egy hosszú tüvel vagy valami hasonló gyilokkal. Az ápolónők még azt is elmondták, miután az ügyeletes fiatal doktornő elment, úgyszólván hallótávolságon kívül került, hogy agonizáló apám hangos hörgésére lettek figyelmesek, s amikor bementek hozzá a szobába, olybá tűnt nekik, hogy mondani akar valamit, feltétlenül, de minden erőfeszítése ellenére már csak hörögni tudott, levegő után kapkodott, s olyan fájdalmai voltak, hogy markával görcsösen szorította az ágy szélét, zihált, zihált, és zihált, amikor megérkezett az ügyeletes fiatal doktornő, aki nem sokkal később „halottnak nyilvánította”.

Szóval, az otthon töltött utolsó estén, egy belső késztetésnek engedve apámat kézen fogtam, felkaroltam, és átültettem a karos fotelból a kanapéra, s én magam ültem a Halál mellé, hogy kiszorítsam onnan a kéretlenül betolakodót, akit nem is egy mesében azzal küldenek el, szorítanak ki az otthonból, hogy: „holnap gyere!” E felirat miatt sikertelen jöves-menésre ítélt Halált végül is azzal bünteti az Úr az egyik meseváltozatban, hogy a halandók előtt láthatatlanná kell válnia. A Halál láthatatlansága: a halál beláthatatlansága. De

én láttam Őt, lelki szememmel láttam, hiába is akaródzott neki bujdosnia előlem, s tudtam, hogy apám agóniája megkezdődött. Nem csodálkoztam, amikor másnap hajnalban anyám azért hívott, hogy tudassa velem, mentővel bevittette apámat a kórházba, mert fél, hogy valami komoly baja van. Apámnak valóban komoly baja, mondhatni, bajai voltak: a prosztatákra kapott sugárkezelések nyomán elégették a vesevezetékét, a kicserélt katéter miatt vérmérgezést kapott, a tüdeje és a szíve alig működött, a sok víztől felpuffadt. „Apám, nem kéne több betegséget begyűjtened!”, mondtam neki tréfálkozva két nappal később. A sürgősségi osztályon órákig szemrevételezték, röntgenezték, forgatták, szurkálták, mi pedig, anyám és én, kétségbeesetten vártuk, hogy melyik osztályra viszik, karácsony előtt, ahol végre egy komoly orvos vizsgálja meg. Az adventi újszülöttre várakozás idején mi csak egy komoly, felelősségteljes vizitet végigcsináló orvosra vártunk, egy megnyugtató szóra, ehelyett az első vizit után annyit mondott a komoly, a karácsonyi szabadságra siető orvos, hogy: „A bácsi krízisállapotban van.” Anyám, az utóbbi években összetöpörödött anyám, a sokizületi gyulladástól remegő kézzel fogta meg az enyémet, fejét tamáskodva félrefordította, gyanakodva nézett föl rám, hogy mit jelentsen a kifejezés: „krízisállapot”. „Mondd csak, kicsi fiam, azt mondják, hogy meghal a papa?” „Nem, mama, nem azt mondja, csak azt, hogy nincs jó bőrben”, s arról mélyen hallgattam, hogy nem szeretnék az apám bőrében lenni, és a sajátoméban is feszengve éreztem magam. „S miért különítették el?”, szegeztem a kérdést az orvosnak, akin látszott, nem szereti, ha számon kérik döntését, „Azért, hogy szem előtt legyen a bácsi”, s csak másnap értem meg, döntése háttérében nem is húzódott meg más gondolat, mint hogy krízisállapotban levő apám nem éli meg a másnapot, s nem akarják a többiek nyugalmaát megzavarni halálával. „Miért tettek külön szobába?”, kérdezi másnap apám, aki az első viziten túl volt, s szemmel láthatóan zavarta az elkülönítés, talán a másokkal való társalgás hiánya miatt. Az elkülönítés önmagában is a halálra ítélettség egyik formája volt számára: *besorolás* a haldoklók, a végső percre várók közé, a lét eltárgyasítása. „Én intéztem el, hogy ne zavarjanak”, ültetem föl őt, a kegyes hazugság szinte azonnal szalad ki a számon, s látom, anyám hálás e lódtításomért, apám pedig belenyugszik döntésembe. „Igazad van, nem szeretném látni mások haldoklását. Rám zárják az ajtót, így legalább nem zavarunk, sem a vén szarosok, sem az ápolónők”, amiből rögtön megértem, hogy órákig rá sem néznek az apámra, hagyják magában létezni, amíg még *létezhet*: a *van*-ás lehetséges időbeli kitolása. „Szólok, hogy cseréljenek pelenkát alattad”, mondom, és szemét összehunyorítva tiltón rázza a fejét, hiába is erősködnék, egyre határozottabban utasítja vissza ajánlatomat. Napokkal később megértem elutasító szavának értelmét: „Amikor elmentek, kiabálnak rám”, jegyzi meg riadtan, s megriadok a gondolattól, hogy távozásunk után az egymást között „sok beszarós vénembert” szidalmazó ápolónők leszidják apámat, amiért megnyomja a hívógombot, hogy szelíd akaratának hangot adjon, ám a sokadik leszidás után már ahhoz sincs bátorsága, hogy megmukkanjon. „Szégyellem magam a kolléganők helyett is”, üzeni a bejárónőnk lánya, akinek továbbadta apám történetét az anyja, s mivel maga is ápolónő az onkológiai klinikán, mérhetetlenül felháborodott a karácsonyi ünnepek alatt elfekvőként működő részlegen agonizáló betegeket lelketlenül gondozók viselkedése miatt. „Pedig nálunk valóban óránként halnak az emberek”, üzeni még, hogy az általam tapasztalt lelketlenséget tovább árnyalja, holott apám félelme eléggé beárnyékolja a végóráikban kiszolgáltatott emberek kérésével alig foglalkozó perszónák ténykedését. Tényként kezelik a halált, aki a kezükre játszik sürgölődésével, helyettesíti őket, akiknek sürgölődniük ille- ne az agonizálók körül, ám sürgölődésnek nyomát csak akkor látom, amikor apámnál vizitációban lévén feltűnik nekem, hogy egy-egy halott ágyáról mily

szorgos kézzel cserélik le a lepedőt és a huzatokat. „Tűnés és elmúlás, nyomeltüntetés, ami elmúlt, nyoma sem marad, *hangok csupán*.”

S hogy az egyik nap meglátogatom az apámat, üresen találok a szobáját, döbbenten kérdezem az utamba kerülő ápolónőtől: „Tessék mondani, kérem, hol van az apám?” – a döbbenet a váratlan hiányának, fölfoghatatlan nem-itt-létének szól, hirtelen az a gyanú ver gyökeret bennem, hogy meghalt, s még csak nem is értesítettek, holott a kórlapjára felírták a telefonszámomat, nyomtatékosan kértem, hogy halála esetén kizárólag csak engem értesítsenek, mivel anyám szívbeteget, két infarktus után nem vele kellene elsőként közölni a halál hírért, nehogy a hírre maga is kórházba kerüljön. „A bácsit vizsgálatra vitték”, közli kurtán-furcsán, s mivel látja, hogy válasza nem elégíti ki, hozzáteszi: „Meg kell állapítani, hogy honnan fakad a belső vérzése.”

A verdikt kora reggeli órán, nyolc óra tíz perckor érkezett: „A bácsi elhunyt ma reggel”, szememben az álommal, álomlátással, kiugrok az ágyból, hirtelen mozdulatommal felébresztem a nejemet, majd a lányom szobájába igyekszem őt is ébreszteni, ám a küszöbön megtorpanok, ahogy álmában elnyújtózó lányom szendergését nézem. „Ha most felébresztem, álmából felverem, félreverem a harangot, falusi lélekarangot”, s bár elodáznám az álomból felverő mozdulatot, de meg kell tennem, hogy ráébresszem a valóságra: nincs többé apám, az ő nagyapja. „Nagyapád meghalt”, mondom neki, hogy megmozdul és rám nyitja a szemét, mintha a látás és fölfogás, a tekintet és a megértés között nem lenne azonnali a harmónia. „Nagyapád meghalt”, ismétlem meg, s mintha nem is az én apámról volna szó, nyugodtan várom a megértés visszaigazolását. „Basszus”, mondja, s én tudom, hogy ebben a pillanatban megértette a tényt, a keservest, s valami esztelen gondolattól indítva a „Sok születésnapokat, vígan megélhess” kezdetű dallamot hallok a fülemben, ezt szokta nekem énekelni. Bölcső és koporsó, születésnapi köszöntő és keserves a nagy Egészben összetartozik. Egyetlen *kezd*et sem önmagával kezdődik, minden kezdet csak valaminek az *utánja*, nem újrakezdés, hanem folytatódás, a *van*-ás egy újabb lehetséges létformája.

„Bemegyek hozzá, hogy megnézzem és elbúcsúzzak tőle”, szólok az egyik ápolónőnek, aki, hogy néhány lépést teszek a kórterem ajtaja felé, határozottan nemet int a fejével, „A szoba ajtajára kitettük a fertőzésveszély táblát”, s hogy elképedésemet látja („Talán a halál fertőző?” – fontolgom magamban), igyekszik elállni az utamat, 'bánatutamat', s megelőzve engem, eltűnik apám, pontosabban már halott apám szobájában, ami ettől kezdve *már* nem is az övé, csak holtteste bitorolja *még* az ágyat, egy fertály órányira talán, vagy ki tudja, meddig még. Amikor kilép az ajtón, dühödten ragadom meg a csuklóját, magamtól is megijedek, a hirtelen feltörő indulattól: „De ha önre nem veszélyes a fertőzés, akkor rám sem lehet az, nemde?”, s mielőtt megállíthatna, bánatutamba állhatna, erőteljes mozdulattal feltépem az ajtót, mögöttem riadtan ő lépeget, a bánatutca macskakövei mellett, egyedül én járok rajta. Apám halála az enyém, kisajátíthatatlanul, s noha azt próbálta volna még elmondani nekem, hogy: „Nem éri meg ez a végső látvány, nem erre kellene emlékeznie egy életen át, inkább valami derűsebbre”, ragaszkodom ehhez a tiltott látványhoz, halott apám kórházi lepedőbe csavart testének látványához. Fejbűbjánál szétnyitom a lepedőt, a látvány nem is annyira ijesztő, sokkal inkább szálnalmas: két szemén a négyzet alakú gézdarab sebtapasszal van leragasztva, nyitott szájából hiányzik a protézise, az éjjeliszekrényen találok a valaha élő fogakat helyettesítő protézist, olyan üres a szájgödre, hogy rögtön eszembe villan egy mesevariáns: innen szaladt ki az egér, a lélek állata, űrt hagyva maga után. Nagy üresség van a szívemben, mintha ebben a pillanat-

ban egy hatalmas kő esett volna le a vállamról, megszabadultam apám terhétől, ami egy életen át nyomasztott, abban a pillanatban eleresztettem őt. „Néhány percre magára hagyom!”, mondja az ápolónő, s valóban magam maradtam, magammal kettesben, apám egy tárgy volt már csupán, a kórházi ágy kelléke, lepelbe csavart bábú, semmire sem emlékeztetett, s az emlékek hiánya a köztünk lévő, mindig meglévő *távolságra* utalt: elbeszélhetetlen távolságra. Anyám nem jött be velem megnézni hitvestársa holttestét, ő már ott-hon perelt a bekeretezett fényképével, kicsinyes bosszú volt az eltávozon, még ha azzal mentegette is magát: „Olyannak akarom megőrizni emlékezetemben, amilyen életében volt.” Halála napján anyám azt mondta: „Az utolsó este, december harmincadikán felhívott, és boldog új évet kívánt apád. Mondtam neki, hogy csak holnap lesz szilveszter. Azt felelte, tudja, de mégis.”

Ahogy a kórházi ágy mellett álltam, a szemközti falon függő tükörben apáméra *hasonlító* arcmásomat láttam viszont, egy *másik* arcot, amilyen sohasem szerettem volna lenni, s amelyik most nagyon is emlékeztet halott apámra és élő magamra, az ürességtől sápatag önmagamra, másik magamra, amitől visszahökölök. Megnyugtató Jung egy kijelentése, miszerint szüleinktől csak arcunk hasonlóságát örököljük, minden lényeges jellemvonásunkat a felmenőktől: ez valóban megnyugtató apám és felmenőim viszonylatában. A vélt vagy valós hasonlóság oly mértékben felbosszantott, hogy képtelen voltam újra apámra nézni, halott apám arcára, betakartam arcát a lepedővel, és kisiettem a szobából. „Csak semmi teatralitás!”

Délután visszamegyek halott apám ruháiért és a hivatalos orvosi papírokért, melyen halottnak nyilvánították, hogy a temetkezési munkálatokat elindítsam. Az emeletre érve, a folyosón épp akkor hozzák velem szemben apám pléhkoporsóba zárt holttestét, ez az első pillanat gyászmunkám során, amikor megrendülök; az egyik ápolónő megerősíti: „Igen, még csak most viszik el a bácsit, karácsony van, alig van ember, aki ilyenkor dolgozik.” Azt hittem, mire visszatérek, már mindenem túl leszek, háborús filmek és híradók gyakori jelenetén: a pléhkoporsóba zárt halottszállításon, hivatalos papírok aláírásán, már csak a ruhák összecsomagolásával kell megbirkóznom. Sportszattyorral a kezemben mennék is a szobába, hogy minél hamarabb túl legyek e kegyeleti aktuson, újból rám szólnak a hátam mögül: „A bácsi szobáját és ruháit még gázosítani kell!” Okádkhatnékom támad a 'gázosítás' szó hallatán, szédelegve támasztom a falat, s egyszeriben egy haláltábor foglyának érzem magam, akinek részt kell vennie a közelgő „gázosításban”; a következő pillanatban, hogy világosodik lassacskán az elmém, újfent kétségbe vonom, hogy beszélem-e egyáltalán, jól értem-e az anyanyelvemet, vagy megbolondultam. „Gázosítani kell!” A kórházi folyosó lámpái táncolni kezdenek a szemem előtt, s magatehetetlenül roskadok arra a székre, melyet alám tolnak, mielőtt elvágódnék. Műanyag pohárkában vizet hoznak, s láthatóan vigyázni igyekeznek rám, beszélnek hozzám, távolból hallok a hangokat, összefüggéstelen távoli hangok csupán, majd az egyikőjük megjegyzi: „Mindjárt elvégzik a munkálatokat, nézze csak, már itt is vannak! A gázosítók!” Két egyenruhás férfi tűnt el apám, illetve *volt* apám *volt* szobájában, hogy a fertőzésveszélyt megszüntessék; ellenben az én okádkhatnékom nem akar egyhamar szűnni.

Az imént megüresedett kórházi ágyra dobott ruhaneműk, a télikabát, az olajbogyó színű kötött sapka, amiért oly' sokat csipkedtük apámat, az ágy alatt bujdosó kitaposott kérgű cipők, az éjjeliszekrényen lévő gyógyszerek, a vizespohárba dobott műfogsor, alsó és felső, az ablakpárkányon fekvő fenyőfaág, a filmnek háttérként szolgáló piszkos fehér fal, a „gázosítás” után maradt kellemetlen szag, mind-mind a *halottság* rekvizítumai, melyek a 'már-nem-itt-lévőre' emlékeztetnek, a semmit, a semmisség tudatát erősítik föl bennem. „Az elgázosítottat semmisnek nyilvánítottam, ettől kezdve egy nagy

semmi, egy nagy nulla, ahogy a francia mondja”, mondom magamban. Seb-
tében begyűrok minden „gázosított” ruhadarabot a sportszatyorba, a többé
senkinek nem illeszthető protézist a szemeteskukába dobom, mindenféle
tisztálkodószerrel együtt, s igyekszem eltűnni a folyosón, zsebemben a halot-
ti bizonyítvánnyal, mintha mindez csak rémálom volna, amihez van néhány
keresetlen szavam. „Csak semmi teatralitás!”

Az agónia véget ért. Fügöny le. „És én? Hol állok én?”

PUHA FERENC, Cím nélkül, 2017